

לפרשת וארא – תשע"ב

בדידותו של מנהיג

אריאל טוכפלד

פרשת "וארא" פותחת בציווי ה' למשה ולאהרון ללכת לפרעה כדי להוציא את עם ישראל ממצרים, ומגיעה בסופה למכת הברד, לקראת היציאה ממצרים שנקרא עליה בפרשה הבאה. בסרט "נסיך מצרים" של אולפני "וולט דיסני", מתואר סיפור קורע לב על ניתוק שניים שגדלו כאחים, בנו של פרעה – שהפך בהמשך לשליט מצרים בעצמו – ומשה, ועל העימות שנוצר ביניהם מכורח המציאות.

בסרט שזורות מספר 'טעויות' או 'הטעויות', כדי להעצים את הדרמה. בין היתר, נראים עם ישראל כשרים שירת הים עוד לפני שחצו אותו. ה'טעות' שאנו רוצים לדון בה, היא דמותו של אהרון. על פי במאי הסרט, אהרון היה האח הסקפטי. כאשר מרים האמינה בכל כוחה ביכולתו של משה אחיה, אהרון לא האמין כלל שמשה הגיע להציל את עמו. הוא אף הצטרף לאנשים מהעם שהשליכו בוץ ואבנים על משה, מאחר ופרעה הקשה את השיעבוד שלהם בגלל הדרישה של משה שישחרר את עמו.

האמת, כמובן, הייתה שונה. אהרון הוא דמות של "אוהב שלום, רודף שלום, אוהב את הבריות ומקרבן לתורה". וודאי שאמירת חז"ל נכונה גם ביחסו לאחיו. התורה אפילו עושה דבר שלא עשתה פעמים רבות, היא נכנסת לתוך המחשבות הפנימיות של אהרון, ומביאה את דברי ה' שכאשר אהרון יראה את משה הוא ישמח בליבו. זה לא מובן מאליו, היות ומשה האח הצעיר, זה שלא היה נוכח במצרים ולא סבל את השיעבוד הגדול, הוא זה שהקב"ה בחר להיות המנהיג והמושיע.

יש קושי גדול בפסוקים בפרשה. התורה מתארת את שליחת משה ואהרון אל העם ואל פרעה, מפסיקה לתאר את השושלת של משה ואהרון, וחוזרת לתאר את השליחות לפרעה. קושיה נוספת היא, מדוע העלייה השנייה של הפרשה מסתיימת בפסוק: "וַיְהִי בַיּוֹם דִּבֶּר אֲדֹנָי אֶל מֹשֶׁה בְּאֶרֶץ מִצְרָיִם" (שמות ו, כח). הפסוק נראה כפתיח, ולא כסיום, ובאמת אפשר להבין שהוא מתקשר לתחילת העלייה הבאה, אז קיימת חזרה על דברים שנאמרו לפני תיאור תולדות עם ישראל ותחילת השליחות לפני פרעה בפועל.

ההסבר של רש"י (גם האבן עזרא הלך בדרכו) הוא שזו דרכה של התורה. לעיתים היא מפסיקה עניין אחד כדי להשלים לקוראים פרטים שאינם ידועים להם, ואז לחזור למקום בו היינו לפני כן עם סיכום קצר של מה שארע לפני כן. כך עשתה התורה גם פה. משה ואהרון קיבלו את הנבואה ואת השליחות, התורה עברה לעניין אחר כדי לספר לנו מי הם משה ואהרון, ולאחר מכן התורה חוזרת ומתארת שוב בקצרה את קבלת השליחות ומשם ממשיכה לעמידה מול פרעה. נראה שבדברי רש"י אין מענה לקושיה השנייה. לפי ההסבר מובנת החזרה על הפסוקים, אבל לא מובן מדוע הסיום של הקריאה הוא פתיח לקריאה הבאה.

הרמב"ן דוחה את תשובת רש"י. לדעתו, יש הבדל מהותי בין הדברים שנאמרו למשה בתחילה לבין מה שנאמר לו אחר כך, לאחר ההפסקה לצורך תיאור ראשי בית אבותם. משה רבנו תופס באופן שונה את הדברים שאומר לו ה' בפעם הראשונה, לעומת הפעם השנייה. בפעם הראשונה הקב"ה אומר למשה ולאהרון לדבר אל העם ואל פרעה. הם עושים זאת, והעם לא מאמינים, ואז אומר משה לה' שכמו שבני ישראל לא שמעו אליו, ודאי שפרעה לא ישמע אליו. בכל זאת התורה מסיימת בציווי: "וַיְדַבֵּר אֲדֹנָי אֶל מֹשֶׁה וְאֶל אֶהֱרֹן וַיֹּצִיאוּ אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאֶל פְּרֹעֶה מִלְּךְ מִצְרָיִם, לְהוֹצִיא אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מֵאֶרֶץ מִצְרָיִם".

מתשובה זו מבין משה שאהרון והוא נמצאים באותה הדרגה. בלשונו של הרמב"ן:

וחשב משה כי שניהם יתנבאו בכל האותות ושניהם יבאו אל בני ישראל ואל פרעה, ודי שידבר האחד, כי כן דרך כל שנים שלוחים שהאחד ידבר והשני יחריש, ונתפייס בזה.

רמב"ן, שמות ו, יג

ה' רצה להבהיר למשה את העובדה שיש הבדל משמעותי בינו לבין אחיו. קיים חידוש גדול בפסוק המסיים את סדר התולדות של משה ואהרון: "וַיְהִי בַיּוֹם דִּבֶּר אֲדֹנָי אֶל מֹשֶׁה בְּאֶרֶץ מִצְרָיִם". הרמב"ן מדגיש שכאשר ה' מדבר, הוא עושה זאת עם משה בלבד.

משה חשב שהוא יקבל את ההתגלות הא-לוקית יחד עם אחיו, וברגע אחד מבהיר לו הקב"ה שהוא זה שצריך להביא את דברו לפני פרעה מלך מצרים. "וַיְדַבֵּר אֲדֹנָי אֶל מֹשֶׁה לֵאמֹר אֲנִי אֲדַבֵּר אֶל פְּרֹעֶה מֶלֶךְ מִצְרָיִם אֶת כָּל אֲשֶׁר אֲנִי דֹבֵר אֵלָיךְ". עובדה זו מעוררת אצל משה את השאלה המחודשת על היותו ערל שפתיים. כעת מבהיר לו הקב"ה ביתר פרוט את תפקידו ואת תפקיד אחיו: "וַיֹּאמֶר אֲדֹנָי אֶל מֹשֶׁה רְאֵה נִתְּתִיךָ אֱלֹהִים לְפָרְעָה וְאֶהְרֶן אַחִיךָ יִהְיֶה נְבִיאָךְ. אַתָּה תְדַבֵּר אֶת כָּל אֲשֶׁר אֶצְוֶךָ וְאֶהְרֶן אַחִיךָ יְדַבֵּר אֶל פְּרֹעֶה וְשַׁלַּח אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מֵאֶרֶץ מִצְרָיִם".

אפשר לדמיין את ההלם שמשפט זה גרם למשה. הוא היה בטוח שיש לו שותף בעמידה המפחידה מול הבורא, שיהיה עוד מישהו בעולם שאיתו הוא יוכל לחלוק ולשתף בנוגע לחווייה אותה הוא הולך לחוות. ה' בודד את משה משאר העולם. אהרון לא יהיה עוד בדרגתו. היחס בין משה לאהרון הוא כמו היחס בין א-להים לנביא. כמו שהקב"ה אחד ויחיד בעולמו, כך משה הולך להיות נביא מיוחד. הוא יהיה נביא בודד. יהיה קשה להבין אותו ואת מעשיו.

אכן, דבר זה התקיים לאורך חייו של משה. העם לא הבין אותו; הפרשנים מתקשים להבין מה היה חטאו (כל פרשן טוען משהו אחר בנוגע לחטא מי מריבה); יהושע לא מצליח לכוון לענוותנותו (ולכן הוא קורא למשה לכלוא את אלדד ומידד המתנבאים); העם רצה מספר פעמים לסקול אותו באבנים; והשיא הוא שאפילו בני משפחתו לא מצליחים להבין מדוע פרש מאשתו.

הבדידות הזו של משה מיוחדת במינה, אבל כלולה בה גם נחמה. אהרון אולי לא יהיה חלק מהנבואה, אבל הוא יהיה שותף לעשייה עצמה. הוא יהיה איתו, יעביר את דבר ה' ממשה לאהרון ומשם לפרעה. אהרון אחיו יהיה המשענת שלו גם ברגעים הקשים. אמנם לא מול השכינה, אבל מול האתגרים שה' העמיד בפניו, ובראשם, הוצאת העם ממצרים.

גם אנחנו יכולים להרגיש תחושת בדידות בשל כך שהמציאות השאירה אותנו לבד. כמה חשובה לנו התמיכה מהסובבים אותנו. אפילו אם הם לא מסוגלים להבין אותנו עד הסוף, העובדה שחברינו נמצאים לצידנו משמעותית ביותר, ומהווה כר רך ומשענת, שבעזרתם נוכל להתגבר על האתגרים שהחיים מזמנים לנו.

שנזכה להיות עמודי תווך לחברינו, לא מתוך עמדה ביקורתית ושיפוטית, אלא מתוך רצון כן להיות עזר למי שזקוק לנו. שנזכה שגם אם נרגיש בודדים, נמצא את החבר/ה או בן/בת המשפחה שיעזור ויתמוך בנו ברגעים בהם אנו זקוקים לכך יותר מכל.